

СЕКЦІЯ 8 БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 658.147:005.7

Голдан Л.А.

*студент обліково-економічного факультету
Одеського національного економічного університету*

АНАЛІТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

ANALYTICAL APPROACHES TO MANAGEMENT OF OWN CAPITAL AT THE ENTERPRISE

АНОТАЦІЯ

У статті надано визначення власного капіталу, наведено його структуру. Розглянуто основні функції власного капіталу. Проведено аналіз складу, структури та ефективності використання власного капіталу в ПрАТ «Одеський коньячний завод». Розглянуто застосування факторного аналізу на прикладі оцінювання рентабельності власного капіталу. Надано рекомендації щодо забезпечення ефективності управління власним капіталом на підприємстві.

Ключові слова: власний капітал, чистий прибуток, чистий збиток, фінансові ресурси, рентабельність.

АННОТАЦИЯ

В статье дано определение собственного капитала, приведена его структура. Рассмотрены основные функции собственного капитала. Проведен анализ состава, структуры и эффективности использования собственного капитала в ЧАО «Одесский коньячный завод». Рассмотрено применение факторного анализа на примере оценки рентабельности собственного капитала. Даны рекомендации по обеспечению эффективности управления собственным капиталом на предприятии.

Ключевые слова: собственный капитал, чистая прибыль, чистый убыток, финансовые ресурсы, рентабельность.

ANNOTATION

The article gives definition of own capital, its structure is given. The main functions of equity capital are considered. The analysis of the composition, structure and efficiency of the use of equity capital at the enterprise Odessa State Cognac Factory. The use of factor analysis in the example of the estimation of return on equity is considered. The recommendations for ensuring the efficiency of management of own capital at the enterprise are given.

Key words: equity, net profit, net loss, financial resources, profitability.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Власний капітал є одним із найістотніших і найважливіших фінансових показників, оскільки виконує функції кредитоспроможності, довгострокового фінансування, самостійності, фінансування ризику тощо. Стан і тенденції власного капіталу характеризують ліквідність і фінансову стійкість підприємства, що потребує ретельного аналізу змін у структурі власного капіталу, оцінки прогресивності його руху.

Ефективне управління власним капіталом неможливе без ґрунтового аналізу його формуван-

ня та використання. Для цього науковці розробили узагальнену систему аналітичних показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Власний капітал як об'єкт управління та аналізу розглядали багато науковців. Так І.О. Бланк [3, с. 57] висвітлює теоретичні основи управління капіталом, суть, ціль і функції цього управління, основні системи його забезпечення та методичний інструментарій; Є.В. Мних, А.Д. Бутко, О.Ю. Большакова, Г.О. Кравченко, Г.І. Никонович [9, с. 45] розглядають питання формування і використання економічної інформації в оперативному, ретроспективному і перспективному аналізі капіталу; Л.М. Малярець та Н.М. Пономаренко [10, с. 13] побудували модель формування оптимальної структури власного капіталу підприємства з урахуванням стадій його життєдіяльності; П.А. Лайко [8, с. 25] запропонував методику визначення ціни власного капіталу для оцінки ефективності управління ним. Питаннями управління власним капіталом займалися провідні зарубіжні вчені: Ю. Бріггем [6, с. 167-175], Р. Брейлі, Д. Ваховач, Л. Гапенські, С. Майерс, Дж.К. Ван Хорн та ін., а також українські та російські науковці: І.Т. Балабанов, Л.Є. Басовський, В.В. Ковальов, О.С. Стоянова, Т.В. Теплова та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення аналітичних підходів до управління власним капіталом та визначення ефективності його функціонування на підприємстві «Одеський коньячний завод».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Тлумачення власного капіталу, наведене в Національних стандартах бухгалтерського обліку, поділяють та висвітлюють у своїх працях багато вітчизняних науковців. У сучасній економічній літературі науковці залежно від об'єкта і предмета дослідження наводять різні трактування власного капіталу, яке з розвитком економічної системи постійно доповнюється та трансформується. На нашу думку,

найбільш поширеним поняттям власного капіталу є поняття згідно з НП(С)БО 1 [7], за яким власний капітал – це частина в активах, що залишається після вирахування його зобов’язань.

Власний капітал є основою для початку і продовження господарської діяльності будь-якого підприємства, він є одним із найістотніших і найважливіших показників. В умовах ринкової економіки в Україні процеси, пов’язані з удосконаленням системи управління власним капіталом, набувають особливого значення, оскільки правильна їх побудова та ефективне здійснення є основними шляхами підвищення ефективності діяльності будь-якого підприємства [7].

Крім того, поняття «власний капітал» не має однозначного визначення, що пояснюється різноспрямованими функціями. На нашу думку, серед них можна виокремити основні (табл. 1).

Відповідно до НП(С)БО 1 та Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій [1], власний капітал містить сім складників (рис. 1) [2].

Основний елемент власного капіталу – зареєстрований капітал, який, власне, використовується під час характеристики фінансового стану підприємства. Також до складу власного капіталу входять капітал у дооцінках, додатко-

вий капітал, резервний капітал, неоплачений капітал та вилучений капітал.

Рис. 1. Структура власного капіталу підприємства

Важливим етапом є аналіз ефективності формування та використання власного капіталу як на мікро-, так і мезорівні.

На методику аналізу власного капіталу підприємств та оцінювання одержаних результатів

Таблиця 1

Функції власного капіталу [3]

Назва функції	Тлумачення
Функція заснування та введення в дію підприємства	Власний капітал у частині статутного є фінансовою основою для запуску в дію нового суб'єкта господарювання.
Функція відповідальності та гарантії	Як уже було зазначено, статутний капітал є свого роду кредитним забезпеченням для кредиторів підприємства. Власному капіталу в пасиві балансу відповідають чисті активи в активній стороні балансу. Чим більший власний капітал підприємства, зокрема статутний капітал, тим більших збитків може зазнати підприємство без загрози інтересам кредиторів, отже, тим вищою є його кредитоспроможність.
Захисна функція	Тоді як попередня функція характеризує значення власного капіталу та статутного капіталу для кредиторів, захисна функція показує, яке значення має власний капітал для власників. Чим більший власний капітал, тим краще захищені є підприємство від впливу загрозливих для його існування факторів, оскільки саме за рахунок власного капіталу можуть покриватися збитки підприємства. Якщо в результаті збиткової діяльності відбувається перманентне зменшення власного та статутного капіталу, то підприємство може опинитися на межі банкрутства.
Функція фінансування та забезпечення ліквідності	Внесками у власний капітал разом зі спорудами, обладнанням, цінними паперами та іншими матеріальними цінностями можуть бути грошові кошти. Вони можуть використовуватися для фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємства, а також для погашення заборгованості по позичках. Це, своєю чергою, підвищує ліквідність підприємства, з одного боку, та потенціал довгострокового фінансування – з іншого.
База для нарахування дивідендів і розподілу майна	Одержаний протягом року прибуток або розподіляється та виплачується власникам корпоративних прав у вигляді дивідендів, або тезаврується (спрямовується на збільшення статутного чи резервного капіталу). Нарахування дивідендів здійснюється за встановленою ставкою відповідно до частки акціонера (пайовика) у статутному капіталі.
Функція управління та контролю	Згідно із законодавством, власники підприємства можуть брати участь в його управлінні. Найвищим органом АТ чи ТОВ є збори учасників товариства, які призначають керівні органи та ревізійну комісію. Фактичний контроль над підприємством здійснює власник контрольного пакета його корпоративних прав. Володіння контрольним пакетом дає можливість проводити власну стратегічну політику розвитку підприємства, формувати дивідендну політику.
Рекламна (репрезентативна) функція	Солідний власний капітал підприємства створює підґрунтя для довіри до нього не тільки з боку інвесторів, а й з боку постачальників факторів виробництва і споживачів готової продукції. Крім того, підприємству із солідним власним капіталом набагато легше залучити кваліфікований персонал.

впливають такі фактори, як його організаційно-правова форма та вид економічної діяльності. Перший із них суттєво впливає на структуру власного капіталу і законодавче регулювання особливостей його формування та використання. Показники, одержані в результаті аналізу, порівнюють із середньогалузевими.

Методика аналізу власного капіталу включає розрахунки коефіцієнтів захисту власного капіталу та впливу основних факторів на ефективність його використання.

Аналіз складу, структури та ефективності використання власного капіталу нами проведено на прикладі ПрАТ «Одеський коньячний завод». Основними видами діяльності підприємства є виробництво виноградних вин, дистиляція, ректифікація та змішування спиртних напоїв, роздрібна торгівля напоями в спеціалізованих магазинах, оптова торгівля напоями.

Аналіз прибутковості капіталу показав, що в 2016 р. за рахунок отримання чистого прибутку в сумі 1,1 млн. грн. підприємство продовжує отримувати прибутки в результаті своєї діяльності. Бачимо позитивну тенденцію, адже в 2015 р. підприємство отримало чистий збиток у сумі 11,7 млн. грн. Головна мета формування прибутку на підприємстві зводиться до оптимізації або недопущення росту величини витрат по всіх видах діяльності. Досліджуване підприємство за результатами проведеного аналізу на кінець року визнано платоспроможним за рахунок коефіцієнта загальної ліквідності і проміжної ліквідності, що є позитивним.

Уявлення про склад і структуру власного капіталу ПрАТ «Одеський коньячний завод» дають дані, що наведені на рис. 2.

За останні три роки в структурі власного капіталу переважає зареєстрований капітал, який у 2016 р. збільшився порівняно з 2014 р. на 1,3%, його вплив трохи послаблює питома вага додаткового капіталу, що займає у 2016 р. 41,2%, що на 0,8% більше, ніж у 2014 р. Резервний капітал залишається незмінним протягом 2014-2015 рр. і займає 0,3%, а нерозподілений збиток стрімко зріс у 2015 р. порівняно з 2014 р. – на 8,4%, проте в 2016 р. зменшився на 0,1% та становив – 11,7%. Аналіз складу,

структури та динаміки власного капіталу показав, що в 2016 р. порівняно з 2014 р. власний капітал зменшився на 2%.

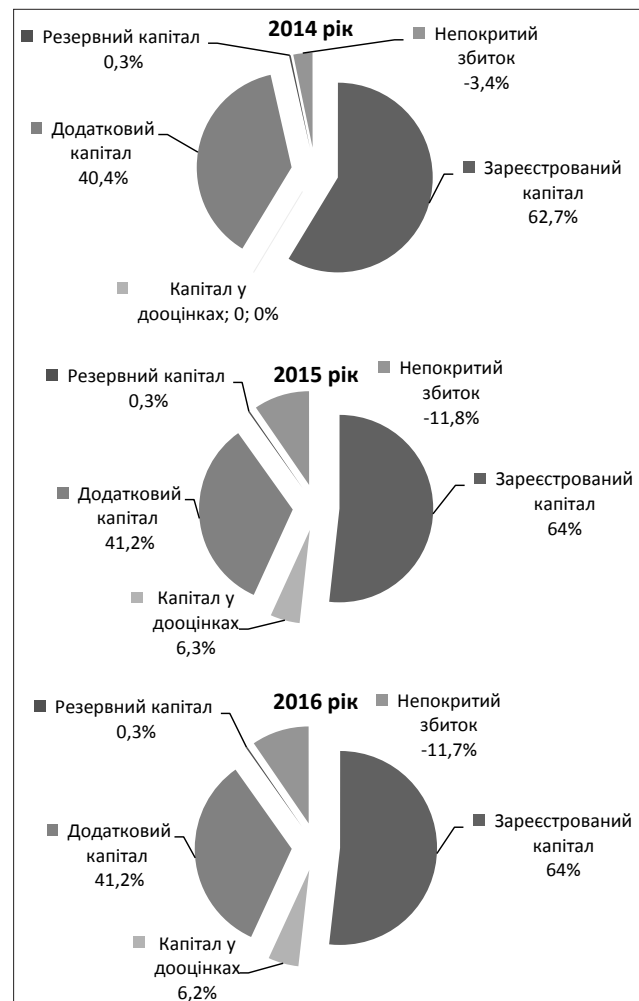

Рис. 2. Склад і структура власного капіталу на підприємстві «ПрАТ «Одеський коньячний завод» за 2014-2016 рр.

Особливу роль в управлінні власним капіталом відіграє факторний аналіз, який забезпечує кількісну оцінку впливу чинників на результативний показник. Факторний аналіз дає змогу змінювати та формувати параметри управління

Таблиця 2

Факторний аналіз зміни рентабельності (збитковості) власного капіталу на підприємстві «ПрАТ «Одеський коньячний завод»

Показники	Роки		Всього (+,-)	Відхилення (+,-)	
	2015 р.	2016 р.		У тому числі за рахунок впливу	
				Рівня збитковості продажу	Коефіцієнта оборотності власного
1. Чистий збиток, тис. грн.	-32558	-11768	+20790		
2. Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	144 339	141 456	-2883		
3. Чистий дохід, тис. грн.	257047	443408	+186361		
4. Збитковість власного капіталу, %	-22,56	-8,32	-14,24		
5. Збитковість продажу, %	-12,67	-2,65	-10,01	-17,83	
6. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,78	3,13	+1,35		+3,59

власним капіталом відповідним підбиранням та коригуванням чинників, які їх зумовлюють [9, с. 15]. Вплив окремих складників на результативний показник можна визначити за допомогою факторного аналізу. Розглянемо застосування факторного аналізу на прикладі оцінювання рентабельності власного капіталу (табл. 2), де рентабельність власного капіталу розраховується за формулою:

$$Рвк = П / Д, \quad (1)$$

де $Рвк$ – рівень рентабельності власного капіталу; $П$ – чистий прибуток; $Д$ – власний капітал.

Також один із варіантів моделей був запропонований фахівцями фірми «Дюпона», які застосували метод факторного аналізу до показників рентабельності. Модель «Дюпона» має такий вигляд:

$$ROE = ROS * AT * (1 + D/E), \quad (2)$$

де ROE – рентабельність власного капіталу; ROS – рентабельність продажів; AT – коефіцієнт оборотності активів, D/E – коефіцієнт фінансового леверіджу.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу характеризує ефективність управління власним капіталом підприємства, який визначає, скільки разів кожна вкладена одиниця коштів приймає участь у виробничому процесі, та період обертання одного циклу. Розраховується за формулою:

$$Квк = ЧВ / Д, \quad (3)$$

де $Квк$ – коефіцієнт оборотності власного капіталу; $ЧВ$ – чистий дохід; $Д$ – власний капітал.

Рентабельність продажів є одним із найважливіших показників ефективності діяльності підприємства. Цей коефіцієнт показує, яку суму операційного прибутку одержує підприємство з кожної гривні проданої продукції, іншими словами, скільки залишається в підприємства після покриття собівартості продукції, і розраховується як відношення чистого прибутку до чистого доходу.

Факторний аналіз зміни збитковості власного капіталу в табл. 2 показав, що у звітному році порівняно з попереднім збитковість власного капіталу зменшилася на 14,24 п. п. проте у звітному році також приймає від'ємне значення. Це відбулося за рахунок зниження збитковості продажу на 10,01 п. п., а також збільшення коефіцієнту оборотності капіталу на 1,35 п. п.

У минулому році з кожної гривні реалізованої продукції управлінський персонал підприємства отримував 12,67 коп. чистого збитку, а у звітному році – 2,65 коп.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу збільшився на 1,35 і у звітному році становив 3,12. Це зменшило збитковість власного капіталу на 3,59.

Аналіз показав, що збитковість власного капіталу на підприємстві зменшилася, що є позитивним моментом. Підприємству рекомендо-

вано збільшувати оборотність свого капіталу, адже це прямо впливає на ефективність його використання; збільшувати обсяг продаж; проаналізувати шляхи використання зареєстрованого капіталу та збільшувати його. Також знайти шляхи збільшення додаткового капіталу для підвищення захисту та зниження ризику власного капіталу.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Використання факторної моделі аналізу складників власного капіталу забезпечить комплексний підхід до аналізу фінансової стійкості підприємства, дасть змогу визначити вплив окремих складників власного капіталу на загальний фінансовий стан, сприятиме вдосконаленню системи управління. Для забезпечення ефективності управління власним капіталом на підприємстві рекомендовано розробляти спеціальні фінансові заходи, які дають можливість виявляти найбільш вузькі місця управління власним капіталом. Політика формування власних фінансових ресурсів є частиною загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає в забезпеченні необхідного рівня самофінансування його виробничого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291, зі змінами і доповненнями від 08.02.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73, змінами і доповненнями від 08.02.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
3. Бланк І.А. Управление капиталом: [учеб. курс] / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2004. – 576 с.
4. Бобяк А.П. Власний капітал підприємства, як економічна категорія, та його облік / А.П. Бобяк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ptmbo/2011_1/5.pdf
5. Боримська К.П., Варічева Р.В. Удосконалення організаційних засад проведення аналізу формування та змін власного капіталу в корпоративних підприємствах / К.П. Боримська, Р.В. Варічева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2011_3/2.pdf
6. Брикхем Ю. Финансовый менеджмент: полный курс / Ю. Брикхем, М. Гапенски; пер. с англ. под ред. В.В. Ковалева. – СПб.: Экономическая школа, 2000. – Т. 2. – 669 с.
7. Волкова Н.А. Собственный капитал как основа эффективного функционирования предприятия / Н.А. Волкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua>
8. Лайко П.А. Стратегія і тактика управління капіталом акціонерних підприємств в агропромисловому виробництві: [монографія] / П.А. Лайко, А.Г. Борщ, О.Г. Борщ. – К.: Інститут аграрної економіки, 2010. – 254 с.
9. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства / За ред. проф. Є.В. Мниха. – К.: КНТЕУ, 2005. – 232 с.

10. Малярець Л.М. Управління процесом росту власного капіталу підприємства: [монографія] / Л.М. Малярець, Н.М. Пономаренко. – Х.: ХНЕУ, 2011. – 132 с.
11. Сопко В.В. Бухгалтерський облік капіталу підприємства (власності, пасивів): [монографія] / В.В. Сопко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
12. Організація та методика економічного аналізу: [навч. посіб.] / Л.О. Бойко [та ін.]; за ред. Н.А. Волкової. – Одеса: Ротапринт, 2011. – 348 с.
13. Економічний аналіз: [навч. посіб.] / За ред. Н.А. Волкової. – Одеса: Ротапринт. – 2015. – 310 с.